

Rahapelaaminen Helsingin Sanomissa vuosina 1990–2018

TUULIA LERKKANEN & VIRVE MARIONNEAU

Johdanto

Valtaosa suomalaisista pelaa rahapelejä. Terveysten ja hyvinvoinnin laitoksen Rahapelikysely 2017 -raportin mukaan 83 prosenttia vastaajista (N = 2 624) oli pelannut vähintään yhtä rahapeleä vuonna 2017 (Salonen ym. 2019). Suomalaiset myös häviävät rahaa rahapeleihin kansainvälisen vertailun mukaan neljänneksi eniten maailmassa (Sulkunen ym. 2019). Suomessa kuten muissakin länsimaissa rahapelaamisesta on tullut koko kansan viihdettä parin viime vuosikymmenen aikana. Taustalla ovat vaikuttaneet vaurastuminen, vapaa-ajan lisääntyminen ja kaupallistuminen, arvojen liberalisoituminen ja tarjonnan huima kasvu (Sulkunen ym. 2019; Tammi 2008). Rahapelaamisen kaupallistuminen näkyy myös mediahuomiona niin valtavirtamediassa kuin harrastelehdissä (Strand & Lähteenmaa 2009) sekä laajamittaisena peliyhtiöiden mainontana eri medioissa. Tässä katsauksessa tarkastelemme, miten rahapelaamisesta on raportoitu Helsingin Sanomissa vuosina 1990–2018 ja mitä merkittävimmät median raportointisisällöt kertovat rahapelaamisen yhteiskunnallisesta positioista Suomessa.

Joukkoviestinnän tultua yhä kiinteämmäksi osaksi ihmisten arkea median analyysi tarjoaa kiinnostavan näkökulman yhteiskunnan ja kulttuurin muutosten tutkimiseen (Kantola ym. 1998). Analyysissä hyödynnämme representaa-

tion käsitettä, jolla kuvaamme tapaa tuoda esiin media- ja kulttuuritekstien taustamerkityksiä (vrt. Webb 2009), jotka sekä rakentuvat yhteiskunnalliselle todellisuudelle että tuottavat sitä (Nieminen & Pantti 2012; Fairclough 1997). Aihe toisin sanoen representoidaan mediassa jo valmiiksi tulkittuna ja kehystettynä eli jostakin näkökulmasta määriteltynä. Esimerkiksi rahapelaaminen voidaan esittää hyvin erilaisten merkitysten kautta. Veikkauksen keräämiä rahapelituottoja kanavoidaan noin miljardi euroa vuodessa suomalaisen yhteiskunnan eri osa-alueille, kuten urheilulle, kansalaisjärjestöille, tutkimukselle ja kulttuurille. Osa mediaraportoinnista ja rahapelaamisen yksinoikeudesta Suomessa vastaavan Veikkauksen mainonnasta keskittyykin vahvasti tähän monopoliyhtiön tuottamaan hyvään ja ”mahdollisuuksien luomiseen” (vrt. Veikkaus 2017). Samalla rahapelaamisesta koituu myös merkittäviä haittoja suomalaiselle yhteiskunnalle. Vuoden 2017 väestökyselyssä 1,6 prosentilla vastaajista oli peliongelma PPGM-mittarilla (*Problem and Pathological Gambling Measure*) arvioituna, ja yhdeksän prosenttia pelasi riskitasolla (Salonen ym. 2019). Lisäksi jokainen peliongelma koskettaa jopa 10–17 läheistä (Sulkunen ym. 2019). Kotimaisessa vuoden 2012 väestötutkimuksessa 19,3 prosenttia vastaajista (N = 4 484) ilmoitti olevansa ongelmapelaajan läheinen (Salonen ym. 2014). Haittanäkökulma ja rahapelaamisesta koituvat ongelmat näkyvät myös osaltaan mediateksteissä (esim. Lehtinen 25.10.2017).

Osittain ristiriitaisistakin representaatioista huolimatta rahapelaamisen medianäkyvyyttä on tutkittu hyvin vähän Suomessa. Pauliina Raento ja Markus Meuronen (2011) ovat tarkastelleet ko-

Tutkimus perustuu Tuulia Lerkkasen Pro gradu -tutkielmaan ”Monopolin puolustusta, kritiikkiä ja murtumisen uhkakuvia: rahapelaamisen mediarepresentaatiot Helsingin Sanomissa vuosina 1990–2016”. Tampereen yliopisto, 2019.

timaisten sanomalehtien pääkirjoitussivuilla julkaistuja pilapiirroksia vuosina 1961–2005. Tutkimuksen mukaan sarjakuvat luovat toisaalta kuvaa tyyppillisestä suomalaisesta rahapelaajasta ja pelaamiseen liittyvistä tunteista, ja toisaalta rahapelaaminen esittäytyy myös politiikan metaforana. Pia Lindén (2010) on puolestaan tutkinut pokeriammatillisuuden ja sukupuolen representaatioita suomalaisissa mediateksteissä. Lindénin mukaan rahapelaaminen nähdään aineiston esityksissä työntekona, itsensä haastamisen keinona tai uhkapelaamisena, joista jälkimmäinen kytkeytyy myös keskusteluun rahapeliriippuvuudesta. Rahapelaamisen jännitteisiä representaatioita tai mediakuva yleistesti ei näissä tutkimuksissa kuitenkaan juuri käsitellä.

Kansainvälistä tutkimusta rahapelaamisen mediarepresentaatioista on enemmän (esim. Miller ym. 2014; Binde 2007; McMullan & Mullen 2001; Milner & Nuske 2012). Per Binde (2007) on tutkinut ruotsalaisista lottovoittajista kertovia media-artikkeleita, jotka tulosten mukaan loivat pelaamisesta hyvin positiivista kuvaa. John McMullan ja Jason Mullen (2001) ovat analysoineet elektroniseen rahapelaamiseen liittyviä mediadiskursseja Nova Scotiassa Kanadassa. Yleisimmät diskurssityypit olivat hallinnollinen sääntelyn diskurssi sekä myyntiä edistävä korporatiivinen diskurssi. Lisäksi aineistosta nousivat pelaamisen kontrollointiin keskittyvä lain ja oikeuden diskurssi, pelaamisen negatiivisia puolia korostava moraalinen diskurssi sekä vähäisimpänä ongelmapelaamista koskeva lääketieteellinen diskurssi. Lisa Milner ja Elaine Nuske (2012) taas ovat tarkastelleet, miten media kuvasi rahapelaamista australialaisessa Coffs Harbourin kaupungissa. Tulokset osoittivat, että valtaosa mediateksteistä (N = 170) kuvasi rahapelaamista myönteisenä ja normaalina osana elämää, ja vain yksi teksti kuvasi rahapelaamista selvästi negatiivisena ja riippuvuutta aiheuttavana asiana. Helen Miller ja kollegat (2014) ovat puolestaan tarkastelleet sisällön- ja kehysanalyysin avulla, miten ongelmapelaamisesta on raportoitu australialaisissa mediateksteissä. Analyysin mukaan ongelmapelaamista konstruointiin ennemmin ratkaisujen kuin syiden ja seurausten kautta. Lisäksi pinnalla oli poliittinen kiista rahapeliautomaateista ja niiden sääntelystä. Aiempien tutkimuksien perusteella rahapelaamisen mediakuva käsitteleviä analyyseja yhdistää representaatioiden tarkastelu sekä media-aineiston erittely muun muassa sisällönanalyysin avulla. Myös tässä ana-

lyysissä Helsingin Sanomien mediatekstejä lähestytään näiden lähtökohtien kautta.

Tutkimusaineisto ja menetelmä

Tutkimuksen aineisto koostuu vuosina 1990–2018 Helsingin Sanomien verkkosivuilla ja painetussa sanomalehdessä julkaistuista kirjoituksista, jotka käsittelevät rahapelaamista. Aineiston aikarajausta selittävät kyseisenä ajankohtana tapahtuneet rahapelipoliittiset muutokset: Suomi liittyi Euroopan unioniin vuonna 1995, mikä vaikutti myös arpajaislain uudistamiseen. Yksinoikeusjärjestelmä oli perusteltava uudelleen, jotta se ei olisi ristiriidassa EU:n vapaan liikkuvuuden ja kilpailun periaatteiden kanssa. 2000-luvulle siirryttäessä rahapeliin sääntely muuttuikin arpajaislakiuudistusten myötä eurooppalaisittain tiukaksi (Raento 2012). 1990-luvun lopulla ja 2000-luvun alussa rahapelaaminen alkoi saada myös tutkimuksellista huomiota (mt.) ja julkinen keskustelu aiheesta lisääntyi (Tammi 2008). Vuoden 2015 jälkeen keskusteluun nousi myös rahapeliyhteisöjen yhdistämisen valmistelu. 28 vuoden aikana julkaistut mediatekstit antavat kokonaiskuvan tämän ajanjakson yhteiskunnallisesta keskustelusta.

Helsingin Sanomat on levikiltään¹ Pohjoismaiden suurin päivittäin ilmestyvä sanomalehti, ja sillä on myös vahva asema suomalaisessa yhteiskunnallisessa keskustelussa ja poliittisen konsensuksen ylläpitämisessä (Nieminen 2010). Aineisto kerättiin Helsingin Sanomien nettisivuilta löytyvällä hakukoneella, joka kattaa sekä HS:n verkkosivuilla että sanomalehdessä julkaistun toimituksellisen tekstimateriaalin vuodesta 1990 lähtien.² Aineiston keräämiseen käytettiin katkaistua hakusanaa ”rahapel*”, jotta saataisiin mahdollisimman kattavasti osumia arkistoon tallennetuista teksteistä. Olennaisena kriteerinä aineistonkeruussa toimi se, että itse ilmiöllä, rahapelaamisella, on jokin selvä positio tekstissä (vrt. Miller ym. 2014). Aineistosta rajattiin ulkopuolelle Keno- ja Lotto-arvon-tojen tulokset sekä tekstit, joissa rahapelaaminen mainitaan vain lyhyesti toisen aiheen yhteydessä tai joissa rahapelaamista käytetään metaforana puhuttaessa jostakin muusta ilmiöstä.

¹ HS:n levikki vuonna 2017 oli 324 997 sisältäen sekä digitaalisen että painetun lehden tilauksen (MediaAuditFinland 2018).

² <https://www.hs.fi/haku/>

Aineiston tekstit luettiin huolellisesti läpi ja teutettiin sisällönanalyysin teemoittelu, jossa aineisto luokiteltiin hyödyntämällä sitä kuvaavia avainsanoja (Tuomi & Sarajärvi 2009). Luokittelun avulla on muodostettu yleiskuva julkisesta rahapelikeskustelusta kvantifoimalla sisältöluokkia tekstilajien, ilmestymisvuosien ja avainsanojen mukaan. Sisällönanalyysin teemoittelussa käytetyistä avainsanoista laskettiin niiden esiintyvyyden koko aineistossa, ja tämän perusteella muodostettiin aineiston pääteemat.

Tulokset

Helsingin Sanomien media-aineistoa analysoitiin kolmesta näkökulmasta: ensin katsoimme tekstien kokonaismääriä, toiseksi tekstit luokiteltiin sen mukaan, millaisia representaatioita tai teemoja ne käsittelivät ja lopuksi eri representaatioiden esiintyvyyttä vertailtiin vuositasolla.

Tekstilajit ja ilmestymisvuodet

Lopullinen aineisto koostuu 1 160 mediatekstistä, joista yli puolet (59 %) edustaa uutistekstejä (taulukko 1).

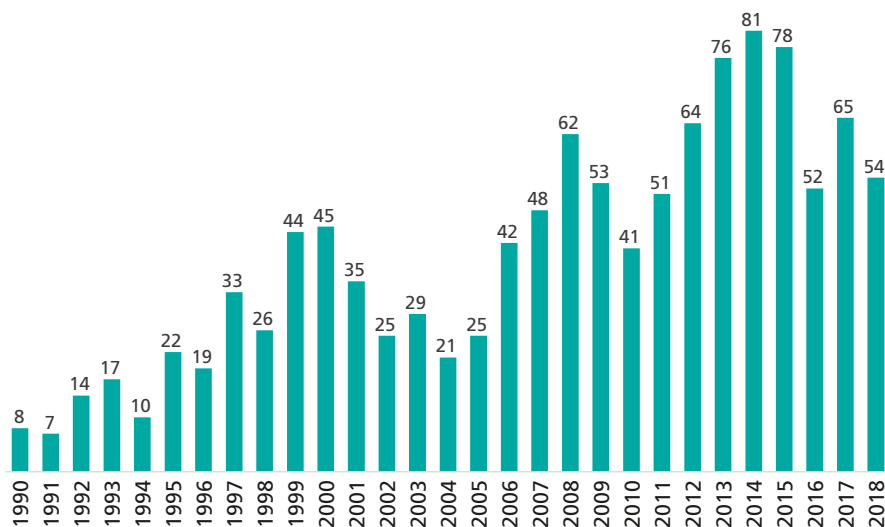
Kirjoitusten määrä vaihtelee myös vuositasolla (kuvio 1). Julkaisujen määrä on kasvanut huomattavasti 28 vuoden aikana. Osin tämä kasvu selittyy sillä, että HS:n verkkosivustolla on julkaistu samankaltaisia tekstejä kuin paperiversiossa, mikä lisää aineiston kokonaismäärää. Aineistosta on kar-

Taulukko 1. Eri tekstilajien esiintyvyyden Helsingin Sanomien media-aineistossa vuosina 1990–2018

Tekstilaji	Yhteensä	%
Pääkirjoitus	57	5
Uutinen	684	59
Mielipidekirjoitus	116	10
Kolumni	134	11
Haastattelu /henkilöjuttu	110	9
Muut	59	5
Yhteensä	1 160	100

sittu ainoastaan täysin identtiset artikkelit, mutta ei samankaltaisia. Lisäksi rahapelitekstien esiintyvyyden kasvua selittävät rahapelitoimintaan liittyvät ajankohtaiset muutokset, jotka ovat herättäneet julkista keskustelua myös pääkirjoitus- ja mielipidepalstoilla. Tämä selittää myös sen, miksi aineistossa nousevat julkaisumäärän puolesta esiin vuodet 1997, 1999–2000, 2008, 2013–2015 sekä 2017.

Vuoden 1997 julkaisuipiikille ei ole yksiselitteistä rahapelipoliittista syytä. Rahapelaamisesta on sen sijaan kirjoitettu etenkin urheilusivuilla, missä julkaistiin ”Viikon vieras” -palstaa, jolla urheilijoita ja valmentajilta kysyttiin rahapelikokemuksista ja vedonlyöntivinkkejä.

Kuvio 1. Rahapelaamista käsittelevät mediatekstit Helsingin Sanomissa vuosina 1990–2018.

Vuosien 1999 ja 2000 lisääntyneitä uutisointia selittävät kaksi erillistä tapahtumaa. Vuonna 1999 julkista keskustelua herätti Raha-automaattiyhdistyksen (RAY) yksinoikeusasemaan liittynyt kiista Euroopan Yhteisöjen (EY) tuomioistuimessa niin kutsuttua Läärän tapausta (C-124/97) koskien, jossa rahapeliautomaattiyrittäjä Matti Läärä haastoi RAY:n monopoliaseman. Läärän pitkä oikeustaistelu päättyi lopulta hänen tappioon sa syyskuussa 1999, kun tuomioistuin päätti, että RAY:n yksinoikeus ei ole ristiriidassa palvelujen vapautta koskevan EY:n perustamissopimuksen kanssa (Ojansivu 22.9.1999). Vuonna 2000 rahapelaamista koskevaa mediahuomiota puolestaan selittää ahvenanmaalaisen rahapelioperaattori Paf:n (Ålands Penningautomatförening) ja Veikkauksen välistä kiistaa verkkopelien tarjoamisesta mannersuomalaisille. Kiista yltyi niin pahaksi, että HS kutsui sitä seuraavana vuonna ”kauhiaksi lottosodaksi” (Luukka 7.10.2001).

Vuoden 2008 julkaisupiikkiä selittää mediakeskustelua herättänyt ehdotus rahapelaamisen ikärajan nostamisesta 18 ikävuoteen. Ikärajakeskustelua käytiin runsaasti jo vuonna 2007, ja aloite ikärajan nostamisesta tehtiin vuonna 2009 (Frilander & Juntunen 2.6.2009). Muutos kirjattiin arpajaislakiin vuonna 2010 (Tammi 2012). Toinen runsaasti mediakeskustelua herättänyt aihe vuonna 2008 oli lakiehdotus nettipokerin tappiotakuusta. Nämä kummatkin keskustelut kytkeytyvät tiukasti arpajaislain uudistamiseen ja reflektivat kahta merkittävää muutosta rahapelikentällä: kasvannutta huolta rahapelaamisen haitoista sekä internetin vaikutusta kansainväliseen rahapelikenttään ja sen sääntelyyn (vrt. Tammi 2012; Raento 2012).

Vuosina 2014–2015 julkista keskustelua herätti rahapeliyhdistöjen yhdistäminen. Päätös yhden yhtiön – Veikkauksen – synnystä tehtiin keväällä 2015, jolloin HS uutisoi eri osapuolten kannattavan rahapelifuusiota (Berg 14.3.2015). Julkinen keskustelu rahapelaamisesta siis lisääntyi Helsingin Sanomissa rahapelipoliittisten järjestelmämuutosten myötä.

Vuoden 2017 julkaisupiikkiä selittää etenkin Helsingin yliopiston vetämä kansainvälinen tutkimushanke rahapelien haitoista (Sulkunen ym. 2019) ja sen myötä lisääntynyt kriittinen julkinen keskustelu rahapeliautomaattien hajasijoittamisesta Suomessa (Lehtinen 25.10.2017).

Taulukko 2. Rahapelaamisen viisi representaatiota Helsingin Sanomissa vuosina 1990–2018

Representaatio	Avainsanat
1) Sääntely	sääntely, monopoli, arpajaislaki, valvonta, kilpailu, uusi monopoli, rikos, mainonta, haittojen ehkäisy
2) Rahapeli-tuotot ja hyväntekeväisyys	rahapeli tuotot, avustus, hyväntekeväisyys, järjestö, kolmas sektori
3) Ongelmapelaaminen ja riippuvuus	ongelmapelaaminen, riippuvuus, kokemus, hoito, haitat
4) Pelitoiminnan kehittäminen	pelitoiminnan kehittäminen, hallinto, suosio
5) Viihde	viihde, harrastus, jännitys, suomalainen rahapelikulttuuri, kokemus, voittokertomus

Rahapelaamisen viisi representaatiota

Rahapelaamisesta käyty julkinen keskustelu koostuu useista eri näkökulmista ja kattaa useita eri teemoja eli representaatioita. Aineisto analysoitiin aluksi antamalla media-artikkeleille avainsanoja. Keskeisimpiä näistä olivat sääntely, monopoli, avustus ja hyväntekeväisyys. Valtaosaa mediateksteistä kuvasi useampi kuin yksi avainsana. Tämän jälkeen avainsanoista muodostettiin induktiivisen analyysin keinoin viisi pääteemaa, jotka kertovat mediakeskustelun keskeisimmät sisällöt (taulukko 2).

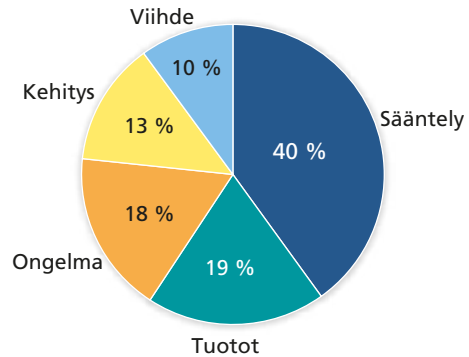
Vaikka teemat nivoutuvat vahvasti yhteen mediateksteissä, ne kuvaavat viittä erilaista positiota, joita mediassa esiintyy rahapelaamiseen liittyen. Jotkin avainsanat sisältävätkin useampia merkityksiä. Esimerkiksi avainsana *kokemus* viittaa monipuolisesti erilaisiin rahapelaamiseen liittyviin kokemuksiin, mutta erityisesti se kytkeytyy sekä ongelmapelaamisen että harrastuneisuuden kokemuksiin. Merkityserot on otettu huomioon analyysissä.

Eri representaatiot esiintyivät aineistossa vaihtelevissa määrissä. Aineistossa yleisin teema (40 % mediateksteistä) käsittelee rahapelaamisen sääntelyä. Peliongelmiin ja tuottoihin liittyvät representaatiot olivat toiseksi yleisimpiä, kun taas viihteen ja pelitoiminnan kehittämiseen kytkeytyvät representaatiot saivat vähemmän tilaa media-aineistossa (kuvio 2).

Sääntelyn teema on kaikista teemoista yleisin media-aineistossa. Se viittaa pelipolitiikkaan- ja lainsäädäntöön, ja sitä kautta myös valvontaan ja hallintoon sekä rahapelituottojen jakamiseen. Sääntelyn teema muistuttaa McMullan ja Mullenin (2001) analyysissä paikannettuja hallinnan sekä lain ja oikeuden diskursseja sillä erotuksella, että toisin kuin Kanadassa, suomalaisessa keskustelussa myös rahapelituottojen jakaminen on tärkeä osa myös sääntelyn järjestämiseen liittyvää diskurssia. Sävyltään representaation alle luokitellut tekstit pysyttelevät asiasisällöissä. Teeman keskiössä toimii suomalaisen rahapelaamisen yksinoikeusjärjestelmä, sen oikeutus ja siihen kohdistuva kritiikki (Lerkkanen 2019). Sääntelyn teema kytkeytyy täten myös voimakkaasti muihin aineiston analyysissä muodostettuihin pääteemoihin.

Rahapelituottojen jakamisen ja hyväntekeväisyyden teema käsittelee niin ikään rahapeleillä kerätyt tuottoja eri toimijoiden perspektiivistä. Yleisin tekstityyppi käsittelee sitä, mihin rahapelituotot jaetaan, ketkä ovat edunsaajia ja kuinka suurista summista on kyse (esim. Hiltunen 9.1.1997; Repo 20.12.2003; Rantala 30.3.2011; Raeste 18.2.2016). Tätä teemaa voi osin verrata McMullanin ja Mullenin (2001) analyysin korporatiiviseen diskurssiin, mutta kanadalaisessa yhteiskunnassa keskustelu yhdistyy vahvemmin myynninedistämiseen, jolloin rahapeli näyttäytyy viihteenä tai vaihtoehtona suoralle verotukselle. Helsingin Sanomien aineistossa rahapelituottojen kanavointi tuottaa myös myönteistä ja viihteellistä kuvaa rahapeliyhtiöiden toiminnasta sekä korostaa ”kansanterveydelle pelattua rahaa” (Hyvärinen 29.12.2006) vaihtoehtona verotukselle, mutta lisäksi suomalaisessa aineistossa nämä tavoitteet on nivoutuneet hyväntekeväisyyteen, joka osaltaan ehkäisee myös järjestelmän kritiikkiä. Monet organisaatiot ovat taloudellisesti riippuvaisia rahapelituotoista (Egerer ym. 2018; Marionneau & Kankainen 2018), mutta kriittiset artikkelit olivat HS:n aineistossa vähemmistössä (esim. Luukka 21.6.2011).

Ongelmapelaamisen ja riippuvuuden teemaan luokiteltavissa olevia tekstejä oli aineistossa lähes yhtä paljon kuin uutisointia tuottojen jakamisesta, ja teema nivoutui vahvasti etenkin sääntelyn representaatioon, sillä yksi Suomen rahapelimonopolin keskeisimmistä perusteluista on pelihaittojen ehkäiseminen (Arpajaislaki 23.11.2001/1047, päivitetty 21.12.2016/1286). Rahapelihaittoihin liittyvää tutkimusta ja politiikkaa esittelevien teks-

Kuvio 2. *Rahapelaamisen mediarepresentaatiot Helsingin Sanomissa vuosina 1990–2018.*

tien lisäksi aineistossa on mukana ongelmapelaamista koskevia mielipidekirjoituksia ja henkilöjuttuja kokemusasiantuntijoista (esim. Siivonen 3.8.2008). Ongelmapelaamisen ja riippuvuuden teema muistuttaa osittain McMullanin ja Mullenin (2001) analyysissä nimettyä moraalidiskurssia, jossa rahapelaaminen esitetään pahana ja haitallisena yksilölle, omaisuudelle ja yhteiskunnalle, sekä lääketieteellistä diskurssia, jossa rahapelaaminen esitetään ongelmallisenä käyttäytymisenä. Helsingin Sanomien representaatio ongelmapelaamisesta ja riippuvuudesta on myös ongelmakeskeinen, mutta siihen kytkeytyy vahvemmin poliittinen ja hallinnollinen näkökulma.

Pelitoiminnan kehittämisen teeman alle luokitellut mediatekstit käsittelevät rahapeliyhtiöiden liiketoiminnallista uutisointia liittyen etenkin yhtiöiden taloudelliseen menestykseen, uusien pelien saapumiseen markkinoille, tuleviin loton jättipotteihin, sponsorisopimuksiin, rahapeliteoiminnassa tapahtuviin muutoksiin tai kilpailuun kansainvälisten peliyhtiöiden kanssa (esim. von Hertzen 30.8.2012; Hakola 21.8.2014; Räisänen 12.12.2003). Myös tämä teema on lähellä McMullanin ja Mullenin (2001) korporatiivista diskurssia ja siihen kytkeytyvää myynninedistämistä ja viihteellistämistä, mutta toisin kuin rahapelituottojen jakamisen ja hyväntekeväisyyden teema, pelitoiminnan kehittäminen ei kehystä myynninedistämistä hyväntekeväisyydeksi. Koska lainsäädäntö vaikuttaa merkittävästi rahapelaamisen käytäntöihin, rahapeliteoiminnan kehittämisen teema kytkeytyy muiden teemojen tapaan myös sääntelyn tematiikkaan.

Viihteen teemaan luokitellut mediatekstit ovat myös vähemmistönä aineistossa. Tähän luokkaan jaotellut artikkelit käsittelevät rahapelaamista viihteellisyden, harrastuksen sekä ajanvieron näkökulmasta, osana suomalaista kulttuuria. Tätä tekstityyppiä edustavat erityisesti henkilöjutut rahapelien harrastajista, kuten edellä mainittu *Viiikon vieras -palsta* vuodelta 1997, lottovoittokertomukset sekä kommentit, joissa suomalaisia kutsutaan lottokansaksi (esim. Räikkä 22.9.2011). Viihteen tematiikkaa edustavissa teksteissä rahapelaamista representoidaan myönteisenä ajanvietteenä tai osana urheiluharrastusta. Myös voittokertomukset on esitetty positiiviseen sävyyn, jolloin pelaamisesta luodaan myönteistä kuvaa (vrt. Binde 2007).

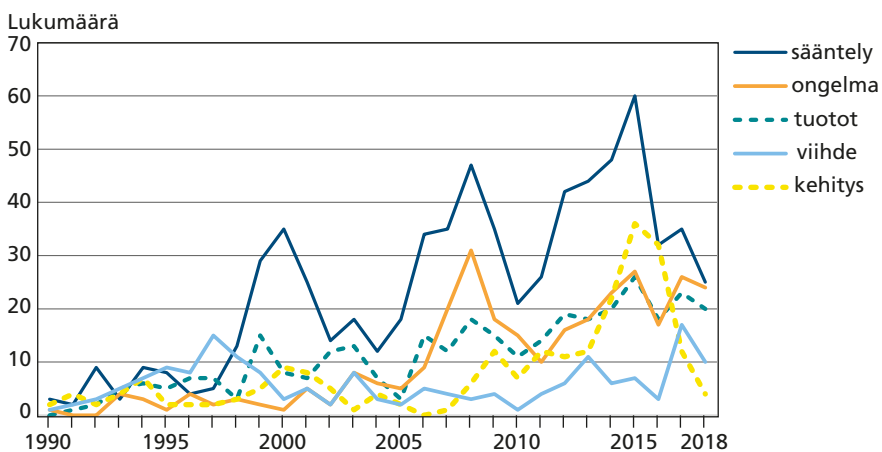
Rahapelaamisen mediarepresentaatiot vuositasolla

Eri mediarepresentaatioiden esiintyvyys aineistossa vaihteli tutkitun ajanjakson aikana. Kuvio 3 näyttää eri pääteemojen esiintyvyyden koko aineiston ajanjaksolla.

Kokonaisuudessaan rahapelejä käsittelevä uutisointi on lisääntynyt tarkasteluajanjakson aikana, mutta eri teemojen tarkastelu paljastaa myös muita trendejä. Kuvio vahvistaa tulkintaa siitä, että aineiston julkaisupiikit linkittyvät rahapelipoliittisen kentän muutoksille. Koko aineistosta identifioidut julkaisupiikit ovat erityisen selkeästi nähtävissä sääntelyn representaatioita edustavan janan kohdalla.

Tuottoja käsittelevien media-artikkelien määrä on pysynyt verrattain tasaisessa nousussa. Kuviossa ole merkittäviä julkaisupiikkejä lukuun ottamatta vuosia 2014 ja 2015, jolloin käytiin vilkasta keskustelua rahapeliyhdistöjen yhdistämisestä. Useat edunsaajat vastustivat aluksi rahapelifuusiota rahapelituottojen vähenemisen pelossa, mutta päätyivät lopulta kannattamaan yhtiöiden yhdistämistä, mikä käy ilmi HS:n mediakeskusteluissa (ks. myös Selin ym. 2019). Vaikka Suomen arpajaislain uudistuksissa on vuoden 2006 jälkeen siirrytty perustelemaan yksinoikeusjärjestelmää etenkin haittojen ja rikollisuuden ehkäisyä kautta tuottojen keräämisen sijaan (Marionneau 2015), tuotoilla ja niiden käytöllä järjestösektorin rahoittamiseen vaikuttaa edelleen olevan merkittävä asema julkisessa keskustelussa. Tämä havainto on linjassa aiemman tutkimuksen kanssa, jonka mukaan eurooppalaisissa valtioissa rahapelilainsäädäntö vastaa EU:n linjauksiin hyväksyttävistä perusteluista markkinarajoituksille, mutta kansallisessa keskustelussa tuotot nousevat todelliseksi syyksi pelitarjonnan monopolijärjestelmille ja ulkomaisen kilpailun rajoituksille (Marionneau ym. 2018).

Ongelmapelaamista koskeva uutisointi on niinkin lisääntynyt tasaisesti siirryttäessä 2000-luvulle ja etenkin 2010-luvulle. Tähän vaikuttaa todennäköisesti vuoden 2001 arpajaislakiin kirjattu tavoite lisätä rahapelihaittoja käsittelevää tutkimusta ja kehittää ongelmien hoitoa ja ehkäisyä (Lintonen ym. 2016; Raento 2012). Merkittävä julkaisupiikki löytyy vuoden 2008 kohdalta, mikä

Kuvio 3. Rahapelaamisen mediarepresentaatiot vuosina 1990–2018.

selittyy rahapelilainsäädännön uudistamista ja ikärajan nostamista käsittelevällä keskustelulla.

Rahapelitoiminnan kehitystä ja liiketoimintaa koskeva uutisointi on pysynyt verrattain tasaisella tasolla noin vuoteen 2013 asti, jolloin julkaisujen määrä on noussut huomattavasti. Tätä julkaisupiikkiä selittää alkanut keskustelu Suomen toisen kasinon rakentamisesta. Vuoden 2012 lopulta alkaen uutisointi alkoi käsitellä niin kutsutun itäkasinon perustamista Itä-Suomeen. Suunnitelman kariuduttua keskustelu siirtyi vuoden 2016 kuluessa kaavailemaan kasinohanketta Tampereelle. Lisäksi julkaisupiikkiä selittää 2014 kiihtynyt mediakeskustelu rahapeliyhteisöjen yhdistämisestä.

Viihteen representaation yleisyys on muista teemoista poiketen pysynyt maltillisena. Vuosien 2016–2017 pientä julkaisumäärän lisääntymistä selittää lähinnä uutisointi lottojen jättipoteista. Vaikka rahapelejä koskeva uutisointi on kokonaisuudessaan lisääntynyt Helsingin Sanomissa tarkasteluajanjaksona, pelaamista viihteen näkökulmasta tarkastelevien artikkeleiden määrä on pysynyt hyvin tasaisena ja jopa laskenut. Tämä havainto viittaa siihen, että rahapelit on 2000-luvulle tultaessa alettu nähdä yhä enemmän negatiivisessa valossa ongelmien ja sääntelytarpeiden kautta.

Johtopäätökset

Rahapelaamisesta on kirjoitettu Helsingin Sanomissa runsaasti vuosina 1990–2018 (N = 1 160 mediatekstiä). Rahapelaamista käsittelevien mediakirjoitusten määrä on myös kasvanut tasaisesti tarkastellun ajanjakson aikana, mikä on johtunut paitsi Helsingin Sanomien julkaisuformaattien monipuolistumisesta myös rahapelitoiminnassa tapahtuneista muutoksista, jotka ovat herättäneet julkista keskustelua. HS:n keskeinen asema julkisen keskustelun herättäjänä ja ylläpitäjänä Suomessa näkyy siis myös siinä, miten uudet poliittiset linjaukset ja muutokset lisäävät julkaisujen määrää.

Aineiston monipuolisuutta on havainnollistettu sisällönanalyysin avulla. Avainsanojen mukaan muodostetut viisi pääteemaa kuvaavat erilaisia representaatioita, joita rahapelaamisesta Hel-

singin Sanomissa käytetään. Yleisimpänä teemana näyttäytyy rahapelaamisen sääntely, joka kytkeytyy vahvasti myös muihin pääteemoihin, erityisesti rahapelituottojen jakamisen ja hyväntekeväisyyden teemaan, rahapelitoiminnan kehittämisen teemaan sekä ongelmapelaamisen ja riippuvuuden teemaan. Viihteen teemaan lukeutuvat tekstit puolestaan esittävät rahapelaamisen viihteellisuuden ja harrastuksen näkökulmaa erityisesti lehden urheilusivuilla.

Aineiston teksteistä valtaosa käsittelee rahapelaamisen sääntelyä ja tuottojen jakoa; peliongelmia käsittelevät tekstit jäivät vähemmistöön. Tämä tulos on linjassa aiempien tutkimusten kanssa (Miller ym. 2014; McMullan & Mullen 2001) ja havainnollistaa myös *agenda setting* -teoriaan perustuvaa käsitystä siitä, miten toimittajilla on vaikutusvaltaa päättää, mistä asiasta ja mistä näkökulmasta asioista kirjoitetaan (Hellman 2010).

HS:n aineistossa esille nousseet tematiikat muistuttavat McMullanin ja Mullenin (2001) kanadalaisen media-analyysin diskursseja. Kanadalaisutkimukseen verrattuna suomalainen aineisto kuitenkin keskittyi vahvemmin rahapelituottojen jakamiseen. Mediakeskustelussa korostuivat kotimaisten rahapeliyhteisöjen asema ja kyky tuottaa varoja järjestökentälle ja ”kansanterveydelle”, ja tämäntyyppiset diskurssit pysyivät keskeisinä koko tarkasteluajanjakson huolimatta arpajaislain muuttuneista perusteluista. Toisaalta analyysi havainnollistaa 2000- ja etenkin 2010-luvuille siirryttäessä kasvanutta julkista keskustelua rahapelihaittojen lisääntymisestä, minkä voidaan tulkitä olevan yhteydessä suomalaisen rahapelitutkimuskentän kehitykseen (Lintonen ym. 2016). Tämä voidaan havaita myös tarkasteltaessa ongelmapelaamisen ja riippuvuuden teemaan lukeutuvien tekstien esiintyvyyttä koko aineiston kontekstissa.

Tämä katsaus on rajoittunut HS:n media-aineiston esittelyyn ja teemoitteluun, joten lisätutkimukselle ja etenkin kvalitatiiviselle sisällönanalyysille eri teemoista ja niissä tuotetuista representaatioista on tarvetta. Siitä huolimatta tulokset ovat osoittaneet, miten rahapelaamisesta puhutaan suomalaisessa julkisessa keskustelussa, mitkä teemat ovat vahvimmin esillä ja kuinka vahvasti mediaraportointi rahapelaamisesta on nivoutunut monopolipolitiikan sekä tuottojen jaon ympärille.

KIRJALLISUUS

- Arpajaislaki 23.11.2001/1047, päivitetty 21.12.2016/1286
- Berg, Antti (14.3.2015) Puolueet yksimielisiä rahapeliin yhdistämisestä. Helsingin Sanomat. <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000002808581.html> (luettu 13.5.2019)
- Binde, Per (2007) The good, the bad and the unhappy: The cultural meanings of newspaper reporting on jackpot winners. *International Gambling Studies*, 7(2), 213–232.
- C-124/97 Markku Juhani Läärä, Cotswold Microsystems LTD ja Oy Transatlantic Software Ltd v Kihlakunnansyyttäjä (Jyväskylä) ja Suomen valtio [1999] (luettu 13.5.2019)
- Egerer, Michael & Kankainen, Veera & Hellman, Matilda (2018) Compromising the public good? Civil society as beneficiary of gambling revenue. *Journal of Civil Society*, 14(3), 207–221.
- Fairclough, Norman (1997) Miten media puhuu? Tampere: Vastapaino.
- Frilander, Jenni & Juntunen, Esa (2.6.2009) Veikkaus kielsi kaikki pelinsä alle 18-vuotiailta. Helsingin Sanomat. <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000004656705.html> (luettu 13.5.2019)
- Hakola, Tero (21.8.2014) Lehdet: Mestarien liigan viina- ja pelisponsorit eivät saa mainostaa Suomessa. Helsingin Sanomat. <https://www.hs.fi/urheilu/art-2000002755195.html> (luettu 13.5.2019)
- Hellman, Matilda (2010) Construing and defining the out of control: Addiction in the media. University of Helsinki: Swedish School of Social Science.
- von Hertzen, Anna (30.8.2012) Vaalimaalle nousee kansainvälinen kasino. Helsingin Sanomat. <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000002555423.html> (luettu 13.5.2019)
- Hiltunen, Pekka (9.1.1997) Rahapeleistä kertyneitä varoja ohjataan lisää syrjäytymisen ehkäisyyn. Helsingin Sanomat. <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000003590324.html> (luettu 13.5.2019)
- Hyvärinen, Irja (29.12.2006) Kansanterveydelle pelattua rahaa jaossa yli 400 miljoonaa euroa. Helsingin Sanomat. <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000004450405.html> (luettu 13.5.2019)
- Kantola, Anu & Moring, Inka & Välvirronen, Esa (1998) (toim.) Media-analyysi. Tekstistä tulkitaan. Helsinki: Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus.
- Lehtinen, Toni (25.10.2017) Rahapelaaminen on tulonsiirtoa köyhiltä ja mielenterveysongelmaisilta hyväosaisille, väittää uusi tutkimus – ”Peliautomaatteja on kaikkialla ja ne ovat kaikista pahimpia rosvoja!” Helsingin Sanomat. <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000005421750.html> (luettu 13.5.2019)
- Lerkkanen, Tuulia (2019) Rahapelaamisen puolustusta, kritiikkiä ja murtumisen uhkakuvia. Rahapelaamisen mediarepresentaatiot Helsingin Sanomissa vuosina 1990–2016. Pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto.
- Lindén, Pia (2010) Pokeridiivat ja ruutukunkut. Pokeriammatillaisuus ja sukupuoli suomalaisessa mediassa. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto.
- Lintonen, Tomi & Nordmyr, Johanna & Raisamo, Susanna & Tammi, Tuukka (2016) Suomalainen rahapelitutkimus syntyi arpajaislain myötävaikutuksella. Rahapelitutkimuksen bibliografia 2016. Yhteiskuntapolitiikka 81 (4), 437–446.
- Luukka, Teemu (21.6.2011) Taiteen rahoitus muuttuu yhä riippuvaisemmaksi pelibisneksestä. Helsingin Sanomat. <https://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000004813868.html> (luettu 13.5.2019)
- Luukka, Teemu (7.10.2001) Kauhia lottosota. Helsingin Sanomat. <https://www.hs.fi/sunnuntai/art-2000004002055.html> (luettu 13.5.2019)
- Marionneau, Virve (2015) Justifications of national gambling policies in France and Finland. *Nordic Studies on Alcohol and Drugs* 32 (3), 295–309.
- Marionneau, Virve & Kankainen, Veera (2018) Beneficiaries of gambling and moral disengagement. *International Journal of Sociology and Social Policy* 38 (7).
- Marionneau, Virve & Nikkinen, Janne & Egerer, Michael (2018) Conclusion: Contradictions in promoting gambling for good causes. In Egerer, Michael & Marionneau, Virve & Nikkinen, Janne (eds.) *Gambling Policies in European Welfare States: Current Challenges and Future Prospects*. London: Palgrave McMillan.
- McMullan, John. L. & Mullen, Jason (2001) What makes gambling news? *Journal of Gambling Studies* 17 (4), 321–352.
- MediaAuditFinland (2018) LT ja JT tarkastustilasto 2017. http://mediaauditfinland.fi/wp-content/uploads/2018/06/LT_tilasto2017-1.pdf (luettu 11.12.2018)
- Miller, Helen E. & Thomas, Samantha L. & Robinson, Priscilla & Daube, Mike (2014) How the causes, consequences and solutions for problem gambling are reported in Australian newspapers: A qualitative content analysis. *Australian and New Zealand journal of public health* 38 (6), 529–535.
- Milner, Lisa, & Nuske, Elaine (2012) Laying your cards on the table: Representations of gambling in the media. *Australian Journal of Communication* 39 (2), 83–99.
- Nieminen, Hannu (2010) The unravelling Finnish media policy consensus? In D. Levy and R. Nielsen (eds.) *The changing business of journalism and its implications for democracy*, Oxford: Reuters Institute for the Study of Journalism, 55–67.
- Nieminen, Hannu & Panti, Merja (2012) Media. markkinoilla. Johdatus joukkoviestintään ja sen tutkimukseen. 3. painos. Helsinki: Loki-Kirjat.
- Ojansivu, Merja (22.9.1999) EU siunasi pelimonopolin. Helsingin Sanomat. <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000003829230.html> (luettu 13.5.2019)
- Raento, Pauliina (toim.) (2012) Rahapelaaminen Suomessa. Helsinki: Gaudeamus.
- Raento, Pauliina & Meuronen, Markus (2011) Virtues of visualisation: gambling in Finnish editorial cartoons. *International Gambling Studies* 11 (1), 107–120.
- Raeste, Juha-Pekka (18.2.2016). RAY teki ennätystu-

- loksen – liikevoitto kasvoi 422,9 miljoonaan euroon. Helsingin Sanomat. <https://www.hs.fi/talous/art-2000002886762.html> (luettu 13.5.2019)
- Rantala, Marcus (30.3.2011) Veikkausvoittovarat kulttuuriin ja liikuntaan. Helsingin Sanomat. <https://www.hs.fi/mielipide/art-2000004797187.html> (luettu 13.5.2019)
- Repo, Päivi (20.12.2003) Rahapeleistä varoja sosiaali- ja terveysjärjestöille. Helsingin Sanomat. <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000004190625.html> (luettu 13.5.2019)
- Räikkä, Jyrki (22.9.2011) HS-raati: Lotto hyödyntää mielekkäästi rahvaan käyttäytymistä. Helsingin Sanomat. <https://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000002505568.html> (luettu 13.5.2019)
- Räisänen, Kari (12.12.2003) Ladbrokes-peliihtiö valittua EU:hun Suomen rahapelijärjestelmästä. Helsingin Sanomat. <https://www.hs.fi/talous/art-2000004188639.html> (luettu 13.5.2019)
- Salonen, Anne & Lind, Kalle & Castrén, Sari & Lahdenkari, Mika & Selin, Jani & Järvinen-Tassopoulos, Johanna & Kontto, Jukka & Hellman, Matilda (2019) Rahapelaaminen, rahapelihaitat ja rahapelien markkinointiin liittyvät mielipiteet kolmessa maakunnassa. Rahapelikysely 2016–2017 perustulokset yksinoikeusjärjestelmän uudistuksessa. Raportti 4/2019. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Salonen, Anne & Castrén, Sari & Alho, Hannu & Lahti, Tuuli (2014) Concerned significant others of people with gambling problems in Finland: a cross-sectional population study. *BMC public health* 14 (1), 398–416.
- Selin, Jani & Hellman, Matilda & Lerkkanen, Tuulia (2019) Monopolin vahvistaminen kilpailun nimissä: Rahapeliyhteisöjen yhdistämisprosessin oikeuttaminen politiikka-asiakirjoissa ja mediassa. *Yhteiskuntapolitiikka* 84 (2), 206–213.
- Siivonen, Riku (3.8.2008) Rahantekokone. Helsingin Sanomat. <https://www.hs.fi/sunnuntai/art-2000004587887.html> (luettu 13.5.2019)
- Strand, Teija & Lähteenmaa, Jaana (2010) Rahapelaaminen – Sairaana hauskaa? *Media & Viestintä*, 33 (4), 97–108.
- Sulkunen, Pekka & Babor, Thomas & Cisneros-Örnberg, Jenny & Egerer, Michael D. & Hellman, C. Matilda E. & Livingstone, Charles & Marionneau, Virve. K. & Nikkinen, Janne, T. & Orford, Jim & Room, Robin & Rossow, Ingeborg (2019) *Setting Limits: Gambling, Science and Public Policy*. Oxford: Oxford University Press.
- Tammi, Tuukka (2012) Rahapelipolitiikan muoto ja muutos. Teoksessa Pauliina Raento (toim.) *Rahapelaaminen Suomessa*. Helsinki: Gaudeamus, 66–79.
- Tammi, Tuukka (2008) Yksinoikeus peleihin, yksinoikeus ongelmiin? Miksi rahapeliongelma tuli yhteiskunnallinen huolenaihe? *Yhteiskuntapolitiikka* 73 (2), 176–184.
- Tuomi, Janne & Sarajärvi, Anneli (2009) Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.
- Veikkaus (2017) Veikkaus, RAY ja Fintoto ovat nyt yhtä ja syntyi uusi Veikkaus. <https://www.youtube.com/watch?v=jEgve2IaA5U>. Viitattu: 13.5.2019.
- Webb, Jen (2009) *Understanding representation*. California: SAGE Publications.

TIIVISTELMÄ

Tuulia Lerkkanen & Virve Marionneau: Rahapelaaminen Helsingin Sanomissa vuosina 1990–2018

Artikkelissa tarkastellaan, miten rahapelaamisesta on raportoitu Helsingin Sanomissa vuosina 1990–2018, ja mitä merkittävimmät median raportointisisällöt (N = 1 160) kertovat rahapelaamisen yhteiskunnallisesta positiosta Suomessa. Analyysissa hyödynnetään representaation käsitettä. Helsingin Sanomien media-aineistoa analysoitiin sisällönanalyysin keinoin.

Tutkimuksen mukaan rahapelaamisesta on kirjoitettu runsaasti ja monipuolisesti vuosina 1990–2018. Rahapelaamisesta käyty mediakeskustelu Helsingin Sanomissa voidaan hahmottaa viiden pääteeman kautta (sääntelyn teema, rahapelituottojen jakamisen ja hyväntekeväisyyden teema, ongelmapelaamisen ja riippuvuuden teema, pelitoiminnan kehittämisen teema sekä viihteen teema), jotka kytkeytyvät tiiviisti toisiinsa. Sään-

telyn teema osoittautui analyysin perusteella suurimmaksi temaattiseksi kokonaisuudeksi. Rahapelaamisesta käyty julkinen keskustelu ja uutisointi on kasvanut tasaisesti 28 vuoden aikana rahapelipoliittisten järjestelmämuutosten myötä. Mediakeskustelussa korostuvat kotimaisten rahapeliyhteisöjen asema ja kyky tuottaa varoja yleishyödylliseen tarkoitukseen. Lisäksi analyysi havainnollistaa 2000- ja 2010-luvuille siirryttäessä kasvanutta julkista keskustelua rahapelihaittojen lisääntymisestä, mikä voidaan tulkita olevan yhteydessä suomalaisen rahapelitutkimuskentän kehitykseen. Tutkimuksen mukaan rahapelaaminen näyttäytyy mediasa monipuolisena yhteiskunnallisena ilmiönä ja se osoittaa, kuinka vahvasti julkinen keskustelu rahapelaamisesta on nivoutunut monopolipolitiikan sekä rahapelituottojen jaon ympärille.